

Buda Ernő

2005. LIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / 225Soproni Könyvespolc

225 Soproni Könyvespolc

2005. LIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / 225Soproni Könyvespolc / Turbuly Éva: Katona Csaba: „Kacérkodni fogok veled” Schlachta Etelka soproni úrleány naplója I.- II. 1838-1840. Mediawave Alapítvány, Győr, 2004-2005. 135.+ 4 p.; 156.+11.p.

Turbuly Éva: Katona Csaba: „Kacérkodni fogok veled” Schlachta Etelka soproni úrileány naplója I.- II. 1838-1840. Mediawave Alapítvány, Győr, 2004-2005. 135.+ 4 p.; 156.+11.p.

Schlachta Etelka naplói nem ismeretlenek az olvasóközönség előtt. A naplót több mint 60 éve, 1943-ban Csatkai Endre adta közre alapos bevezetővel, jegyzetekkel ellátva a Soproni Szemle külön füzeteként.²⁶³⁽²⁶⁴⁾ A közlés azonban nem volt teljes, Csatkai kihagyta a nem Sopronban íródott, valamint az általa túlságosan intimnek, vagy érdektelennek tartott részeket. Ezzel Schlachta Etelka és naplója közkinccsévé vált, bevonult a köztudatba. Legalább is a soproniba. 1943 óta több, mint 60 év telt el. A napló újra felfedezése, egy teljes kiadás szorgalmazása Katona Csabának, a Magyar Országos Levéltár fiatal levéltárosának az érdeme. Elsőként az 1841. július 15-25 közötti, Balatonfüreden töltött időszak naplóját jelentette meg 2002-ben a Soproni Szemle 2-3. számának hasábjain²⁶⁴⁽²⁶⁵⁾, majd a most bemutatandó két kötetet. Szándékai szerint a napló még hiányzó kötetei is rövidesen publikálásra kerülnek.

Az eredeti napló 15 kötetet tesz ki. Az első három a gyermek és kamaszkor főként francia és német nyelvű bejegyzéseit tartalmazza, amelyek eddig még nem kerültek publikálásra. A most ismertető I. kötetben a IV.-V.-VI. kötet és részben a VII. tartalma, az 1838. december 27-től 1840. február 29-ig terjedő időszak bejegyzései kaptak nyilvánosságot, míg a II. kötet a VII-X. füzet tartalmát, az 1840. március 1.- december 26. közti feljegyzéseket tartalmazza.

Csatkai Endre 1941 tavaszán bukkant Schlachta Etelka nevére az Országos Széchényi Könyvtárban a korabeli folyóiratokat és napilapokat böngészve. Felkeltette érdeklődését a a Regélőben publikáló, fordító soproni leány. Egy rokon, Conrad Hauer vezérőrnagy révén jutott el Schlachta Etelka Budapesten élő unokájához, Bisell Margithoz, aki lehetővé tette számára a napló tanulmányozását és engedélyezte a közreadást. Csatkai Endre értesítette Házi Jenő főlevéltárost, aki felismerve a kézirat értékeit ²²⁶más, a családra vonatkozó iratokkal együtt örök letétként megszerezte azt intézménye számára.²⁶⁵⁽²⁶⁶⁾

Ki volt a napló írója, zadelji Schlachta Etelka? Petőfi kortársa, aki nagy költőnkénél éppen 2 évvel volt idősebb, 1821. január 1.-én született. Tudjuk róla, hogy 1876-ban, 56 évesen halt meg.

Édesapja, zadelji Schlachta Ferenc 1777-ben a Liptó vármegyei Zadeljen született. Édesanyja az 1781-ben született báró Hauer Terézia.

Az apa jogász, kamarai tisztviselő. Hivatali állomásai Temesvár, Zombor, majd Buda, ahol már kamarai tanácsos. Művelt, jogtörténeti műveket írt, amelyek az 1820-30-as években Bécsben jelentek meg. Budai hivatalát elfoglalva hamarosan ágyának dőlt, majd 1837. május 31-én.

Anyai részről a báróságot Etelka nagyapja szerezte. Hauer Terézia Bécsben született, magyarul nem beszélt, csak németül és franciául. Lánykorában ő is naplót írt, tehetségesen énekelt. A házasságból két gyermekük született, egy korán elhalt fiú és Etelka, aki így egyetlen gyermekként nőtt fel.

Etelkának volt tehát kitől örökölnie mind írásra való hajlandóságát, éles esztét, mind zenei tehetségét. Körülményei és nyelvérzéke tették lehetővé, hogy már fiatal lányként több nyelvet írt és beszélt. A naplóírást 9 évesen kezdte. Fejlődésére a hozzá érzelmileg is közelebb álló apa van nagyobb hatással. Halála után egy ideig még Pesten maradtak, ahol átélték az 1838-as nagy árvíz szörnyű pusztítását. Ekkor, helytállását és hősiességét látva lett a romantikus ifjú lány Wesselényi feltétlen híve.

A kis család 1938. október 6-án költözött Sopronba, ahol számos anyai rokon élt. A Templom u. 3-ban béreltek lakást. Etelka 1842 márciusáig élt Sopronban. Anyagi viszonyaik meglehetősen szerények voltak. Egy cselédet tartottak, Etelka ruháit maga varrta, vasalta. Emellett zene, ének, olvasás, a helyi társadalmi eseményeken való részvétel töltötte ki idejét. Fordításai, kisebb irodalmi művei a Regélőben jelentek meg Ligeti Irma álnéven, vagy neve kezdőbetűivel. Elmondható, hogy Schlachta Etelka korában kiemelkedő olvasottsággal és műveltséggel bírt, publikációira Széchenyi is felfigyelt.

Erős nemzeti érzelmek fűtötték. Eljárt a megyegyűlésekre, a Magyar Társaság rendezvényeire. Részvényeket vásárolt a Soprony-Vasi Szederegyletben, zeneegyesületi tag volt.

1840-ben az özvegy férje érdemeiért 10 ezres kegydíjban részesült, ami helyzetüket jelentősen javította. A betegeskedő asszony kúrára és lányát férjhez adni 1841 júliusában Balatonfüredre utazott. A kiruccanás azonban tragikusan végződött, Schlachtáné augusztus 20-án váratlanul meghalt. A füredi út mégis eredményes volt, hiszen Etelka itt ismerkedett meg későbbi férjével, Szekrényessy József ügyvéddel, Széchenyi egykori jurátusával. A napló utolsó, még nem publikált kötete szól házasságuk első évéről. Az 1840-es években a mindketten a pesti társadalmi és irodalmi élet ismert alakjai. Kilenc [227](#)gyermekük született, köztük a legismertebb Kálmán, a magyar repülősport egyik úttörője, aki elsőként úszta át a Balatont Füred és Siófok között 1880 augusztusában. Anyja irodalmi hajlamát örökölve egy drámát is írt (Erminy). A férj később feladta ügyvédi hivatását és fürdőbérletekkel biztosította a család megélhetését.

Néhány szót a napló jelentőségéről. Kevés a reformkori női napló. Ismertebb közülük Kölcsey unokahúga, Antónia naplója 1838-ból. [266\(267\)](#) Erről írta a közreadó, Gábor Júlia, hogy a hiányzó magyar biedermeier női regény. Ugyanez elmondható Schlachta Etelka naplójáról is, amelyet olvasva felmerülnek az olvasóban a majdnem kortárs Bronte testvérek, de méginkább az 1775-1817 között élt Jane Austen nőalakjai és az őket körülvevő társadalmi miliő, a látszólag idilli, mégis kisebb-nagyobb intrikákkal, belső megosztottsággal és feszültségekkel teli világ. A másik feltétlenül számba veendő párhuzam Wesselényi Polixéna 1842-ben megjelent utinaplója [267\(268\)](#), amelyben 1835-ben tett olaszországi és svájci utazásáról számol be. A három napló egyszerre élvezetes olvasmány, irodalmi mű és korrajz, amelyekből a történészek is számos adatot nyerhetnek kutatásaikhoz. Jól kiegészítik egymást, hiszen a három nemesi származású hölgy a korabeli mikrotársadalom más-más rétegének képviselői. Mind anyagi, mind társaságbéli helyzetüket, lehetőségeiket tekintve különböznek. Ami összeköti őket, az a feltétlen hazaszeretet és a kor hőse, Wesselényi Miklós iránti feltétlen rajongás.

Az utinapló kivételével a szerzők saját maguk számára foglalták írásba legbenső gondolataikat, véleményüket az őket leginkább foglalkoztató kérdésekről. A naplók személyessége kiemelkedő erényük. A három szerző közül a 30-as éveiben járó Wesselényi Polixéna a legérettebb személyiség, aki a nyilvánosság kívánalmainak megfelelően átdolgozta ugyan naplóját, mégis, kiemelkedő műveltsége, erős és színes egyénisége, önálló véleményformálása élvezetes és életteli olvasmánnyá teszi azt a ma embere számára is.

A soproni olvasók számára különös jelentőséggel bír Schlachta Etelka naplója. Számos apró korabeli részlet, esemény azonosítható segítségével, amely más források alapján nem elérhető. A művelt, a társaságban nagy népszerűségnek örvendő, érzésektől gyakran túlfűtött leányzó naplóján keresztül betekinthetünk a korabeli Sopron, érintőlegesen Bécs és Pest mikrovilágába, megismerhetjük a város felsőbb köreinek mindennapos elfoglaltságait, életét. A naplóban kisebb súllyal szerepel a helyi polgárság, a városba települt bárók és grófok, nyugalmazott és még szolgáló, gyakran főrangú tisztek, a vármegyei bene possessionátus nemesség képviselői és családjaik a főszereplők. Akik ugyan Etelka szavaival „mindinkább megtörék a rangi különbség bilincseit s a kis város fensőbb köreihez oly kis kört is olvasztanak, mely habár nem születésre, de nevelés és belső lelki becsre [228](#)nézve méltó vala

hozzájuk” mégis tudatában vannak és büszkéek társadalmi hovatartozásukra, belső köreikbe csak kivételes esetekben vonnak be kívülállókat.

Életükben mindennapos szerepet játszik a kártya, az énekléssel, zenéléssel tarkított összejövetelek, társasjátékok, bálók és piknikék. Mindennapos program a korzó, üldögélés a Casinónál, séta a Neuhoftnak nevezett mai Erzsébet-kertben, az ottani szabadtéri Arénában tartott koncertek és egyéb szórakoztató programok megtekintése, az esti színház. A társaság tagja gyakran látogatják a közeli falvakban lakó ismerősöket, barátokat, kirándulgatnak például Bánfalvára, Fraknóra, Eszterházára. A mindennapos elfoglaltságok közé tartozott vizit időben a baráti családok végiglátogatása. A betegeskedő, vagy éppen elfoglalt vendéglátóknak jogában állt a látogatókat elutasítani. Leányok számára tilalmas dolog volt nőtlen ifjak látogatását gardedám hiányában fogadni, nekik levelet írni. „De hisz itt levelet sem küldhet az ember postára anélkül, hogy az egész város tudná” – írja Etelka egy alkalommal elkeseredetten. A korabeli Sopron egyúttal a pletykázkodás melegágya, ahol az ifjú hölgyeknek az etikett ezernyi útvesztője között nagy figyelmet kell fordítaniuk makulátlan hírnevük megőrzésére. Ám Etelka nem csak ítéletet, ítélt is, csípős nyelve élvezetesen, olykor keményen ostromozza a neki nem tetsző jelenségeket és személyeket. Különösen, ha úgy érzi, lovagját akarja tőle eltántorítani valamelyik társnője. De kijut a neki nem tetsző férfiaknak is: Chernel Lajosról írja: Mily iszonyú ember ez! Jó hazám! Ameddig néked sok ily, hibáiban megáltalkodott, jobbulásban makacs, műveletlen, durva, s amellet mégis felfuvalkodott s nevetséges, kevély sok ily fiad lesz, nem fogsz te emelkedhetni.”²⁶⁸⁽²⁶⁹⁾

Mégis, ahogy erre a közreadó többször is kitér bevezetőjében, sejtelmes, érzéki világ Etelkáié, amelyben megfér a sokszor hangsúlyozott leányi ártatlanság a tetszeni vágyással, a hódítani akarással. Boldoggá teszi a kis családot Pozsony és Pest között szállító gőzhajó – gőzöny – kapitányának előzékenysége, csakúgy mint bármely rangjábéli férfiú felkeltett figyelmé. Etelka sokoldalú, összetett egyéniség. Naplójának egyik fő érdeme éppen ez a sokszínűség, őszinteség, ahogy Csatai szavaival nem kandi szemek, hanem saját maga számára veti papírra az őt leginkább foglalkoztató gondolatokat, naponta változó érzéseit. A szeretett apát elvesztő és a rideg anyától szenvedő leány szeretetre vágyik, szerelmes magába a szerelembe, amely más és más éppen a közelben lévő férfiban testesül meg számára. Retteg, hogy „elhagyatott, támasz nélküli vén szűz” leend. A reménytelen, plátói szerelem, August Antal, az érett férfi Vojna gróf, a hannoveri ulánus tiszt, Riefkohl Rudolf egyaránt felkeltik érdeklődését. Naplói tekintélyes hányadát tölti ki a leendő férjről való elmélkedés.

Tisztában van szerény anyagi helyzetükkel, a jó party szükségességével. „Belőlem grófné, vagy birtokos földesasszonynak kell válnom hogy tőkélyes boldog lehessen, mélyen érzem – írja, bosszankodva egy alkalommal a „finnyás grófi orrokon”. Mégis taszítja anyja rideg, anyagias szemlélete, szerelmet és boldogságot akar. Büszke arra, hogy a bálók legtöbbször táncoltatott bálkirálynője. Nem csak külsejét, belső értékeit is nagyra ²²⁹tartja, bár gyakran kesereg, hogy lelkét kevesen értik meg. „Kivétel vagyok az itteni lányok közt – írja – ki több energiát bírok, s kinek karaktere szilárdabb, nemesebb.

Annak ellenére, hogy anyja nem beszél magyarul, Etelka igazi honleány, aki a nemzeti szalagot kitűzve vesz részt megyegyűléseken, látogatója a Magyar Társaság összejöveteleinek, adományokat gyűjt Mátyás szobrának elkészítésére. Széchenyi és Wesselényi rajongó tisztelője. Széchenyi már akkor sem egyértelmű megítélésére jellemző a hatalom részéről, hogy amikor egyik lovagja, az ulánus Riefkohl meghívást kap a legnagyobb magyar névnapjára, ezredese és egyik társa is azt ajánlják neki, karrierje érdekében ne menjen el. „Tehát ily hírben állasz te, nagy Széchenyink! Ki mindent, amit tevé, hazánk javára, de soha a trón ellen tevé! Ki az országlás módja ellen felszólaltál, de soha királyunk ellen! Nem tudom bosszankodjam-e, vagy nevessek?”²⁶⁹⁽²⁷⁰⁾ – írja erről.

A II. kötet két rövidebb bécsi és egy hosszabb pesti tartózkodás eseményeinek leírását is tartalmazza. Ezekből kiderül, hogy a családnak mindkét helyen kiterjedt ismeretsége volt, napjaik a soproniakéhoz meglehetősen hasonlóan teltek. Mindenesetre alkalmat adtak az operáért rajongó Etelkának a gyakoribb opera és színházlátogatásra. Pesten neves közéleti személyiségekkel (Eötvös József, a műgyűjtő Jankovich Miklós, Bajza) való találkozás, énekórák tették változatosabbá és érdekesebbé az itteni napokat. Különösen érdekes a börtönéből szabaduló Wesselényit köszöntő fáklyás felvonulás leírása.

Maga az utazás is társasági eseményt jelentett, Bécs felé postakocsin, míg Pestre Pozsonyig kocsin, majd gőzhajón. Utóbbi kitűnő alkalmat nyújtott a már említett hajóskapitánnyal való ártatlan flörtre, valamint egy előkelő angol utazóval való hosszas társalkodásra a magyarokról és a hazaszeretetről. „a kis Melkore oldalam mellett maradt ülve, s nem is távozott többé, míg Pozsonyba nem értünk. Találá, hogy a nemes érzésű, művelt magyar jelleme nagyon hasonlít az angoléhoz. De mondá, hogy igen-igen hátra vagyunk, bűnös tespedésben létez az egész lakóság. Egy angol, mondá, mit nem tehetne mindent egy magyar nemes birtokán! Ily szabadsággal, annyi joggal s ily Isten áldással! De itt nem művelik az ész, nem a földet! Igen keserűn, de fájdalom, igen igazságosan kelt ki eme restség ellen.”²⁷⁰⁽²⁷¹⁾

Néhány szót a közreadásról. Köszönettel tartozunk Katona Csabának a szöveg és bájos írója új életre keltéséért. Az elmúlt 3 évben lépésről lépésre publikálta a naplókat. A munka még nem ért véget, reméljük, egy év múlva újabb kötetet köszönhetünk és mutathatunk be. Míg a Soproni Szemlében közölt füredi naplórészek az eredeti helyesírás szerint, addig a tavaly és idén megjelent kötetek már a mai magyar helyesírás és központozás szabályait alkalmazva jelentek meg, ami a könnyebb olvashatóságot szolgálja. Az olvasó számára a szavak régies alakja, a szóhasználat biztosítja a kor hangulatába való beilleszkedést. A szükséges információkat a közreadó a lábjegyzetekben adja meg, a magyarázatra szoruló szó, kifejezés, vagy utalás esetében csak első említéskor.

230A naplóban szereplő személyek azonosítása Csatkai Ende információt is felhasználva ugyancsak a lábjegyzetekben történt. Természetesen így is maradtak olyan személyek, akiket a megadott információk alapján nem sikerült azonosítani. A könnyebb tájékozódás érdekében célszerű lenne a leggyakrabban előforduló szereplőkről egy betűrendes melléklet összeállítása, amelyet a közreadó a következő kötetre ígért. A szövegben szereplő latin, német, francia, olykor olasz kifejezések többségének magyar fordítása ugyancsak a lábjegyzetekben szerepel.

A könnyebb eligazodást személy és helynévmutató szolgálja. Utóbbiaknál a már nem Magyarországhoz tartozó helységek esetében feltüntetésre került a mai név és a hovatartozás is. A két kötet publikálásának alapelvei mindenben megegyeznek. A közreadó a naplóban felbukkanó zeneművek és operák jegyzékét az utolsó kötet függelékében kívánja megjelentetni. Az első kötet végén a Shlachta család tagjait ábrázoló festmények, valamint a napló egy oldalának reprodukciója, a második kötetben a naplóban említett helyszínek – a korabeli Sopron, Bécs és Pest, valamint Fraknó, Kismarton, Fertőrákos stb. – ábrázolásai láthatók.

A naplók megjelentetése azért is példaértékű, mert azt több intézmény és szervezet együttműködése tette lehetővé. Ezek a Mediawave Alapítvány, Győr Megyei Jogú Város Levéltára, a Győri Tanulmányok Szerkesztősége és a kézirat őrzője, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára. Külön köszönet illeti Győr Megyei Jogú Város Levéltárának igazgatóját, Bana Józsefet a szervezés és előkészítés fáradságos munkájáért.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / 225Soproni Könyvespolc / Kubinszky Mihály: Megjegyzés az égő pusztahoz